

Hol van Isten hajléka az emberek között?

ASZALÓS JÁNOS

1931-ben született Szegeden. Matematikus. Legutóbbi írását 2007. 12. számunkban közzöltük.

Ez az emberszabású kérdés mintha évezredek, embermilliók erőfeszítéseit sűrítene néhány szóba. Isten „hol”-létére a kereső szív iránytűjének meghosszabbításában kutatjuk a választ. Ez az iránytű nem az *érthető*, nem az *elképzeltető*, nem a *fogalmi keretekbe foglalható*, *elbeszélhető* mágneses pólusok irányába mutat, hanem elsősorban az *életre váltható* választ keresi. Azt a helyet, *ahol az Isten az emberrel együtt otthonra talál*. Ám ez az „otthon”-lét *nem* jelent feltétlenül *érzékelhetően* Istenre utaló, transzcendens tapasztalatot; inkább olyan emberi módokról, helyzetekről, törekvésekről akarunk beszélni, melyek sodrában az ember közelebb juthat saját tökéletesedésének, más szóval boldogságának maximumpontjához. Mert — Szent Ireneus (2. század) gondolatát átfogalmazva — *Isten dicsősége a boldog ember*. Jézus szavai is erről szólnak: „Azért jöttem, hogy életük legyen és bőséges legyen.” Ám az egyházatya szavai megfordítva is igazak: *az ember boldogsága Isten dicsőségének megpillantása*. Azokat az otthonokat keressük tehát, ahol az ember boldogsága egybeesik Isten dicsőségével.

1. Az ószövetségi Biblia lapjain a kettős égbolt felett elhelyezkedő trónusról olvasunk, ahol a Megnevezhetetlen, a Teremtő, a Bíró, a Seregek Ura lakik, az emberek számára *megközelíthetetlen, távoli térben*. Ez a képzet uralkodott sok más vallás ősi mitológiájában is. Sajátos módon a keresztény közgondolkodás mindennapjait még most is áthatja ez az örökség. Néha a Miatyánk első versének ad ilyen színezetet a didergő értelmezés: „Mi Atyánk, aki a *mennyeekben vagy*, (...) *Jöj-jön el a Te országod*.” Isten ott fent — mi itt lent. A bennünk is lapangó szekularizmus szelleme pedig átjárhatatlannak tekinti a kettő közt húzóódó szakadékot. Csak reménykedhetünk, hogy majd odaát, a sikeres megmértetésünk után bejuthatunk Isten országába — addig egy kietlen siralomvölgy ad számunkra átmeneti szállást.

2. A Biblia ősi zsidó népe azonban a *történelmének* kiemelkedő eseményeiben is megtapasztalta már Isten értük-való jelenlétét. Náluk esik egybe — talán először — a valóságos idő a mitikus idővel: Isten szinte kézen fogva vezeti választott népét sorsának legnehezebb napjaiban is. (Manapság mintha elfelejtkeznénk a történelmünk hasonló értelmezéséről!)

3. Vannak (vagyunk) többen, akik szemében Isten leginkább a *liturgiában* talál földi „otthonra”. Keleti szertartású testvéreinktől leginkább ezt a tanúságtételt halljuk. Ott kel életre a bibliai ige, ott

formálódik közösséggé a tömeg, ott válik életté az emberi kapcsolatok zöme, ott száll le a Menny a Földre, s az eucharisztikus lakoma ott alakítja át a hívek életét megszakíthatlan, a halál pillanatát is túlélő ünneppé. A liturgiához szervesen hozzátartozik a *liturgikus tér* is, mely a hívők nagy része számára meghitt otthont biztosít, még a magányosan imádkozó ember számára is.

4. A *Biblia* nemcsak olvasásra rendelt, hanem folytonos továbbírásra váró könyv is. A kutató–kereső olvasás írássá változik át a hívő szívében, aki nemcsak olvassa, hanem szemléli, továbbgondolja, magába fogadja, s az „élő szív lapjaira” írja az olvasottakat. A nyitott szíví olvasás maradandóbb változást okozhat az ember életében, mint a véső a kőtáblán vagy a nyomdai prés a papíron. Azért, mert úgy érezzük: a *Biblia* nemcsak hordozza Isten szavát, hanem *valami-képp hordozza Őt is*: Isten „tetten érhető” a szavak olvasása közben. A protestáns testvéreink számára pedig evidencia, hogy Isten földi megjelenésének, s következésképpen megtapasztalhatóságának egyetlen hiteles „helye” és alkalma a Bibliára alapozott igehirdetés.

5. A *tiszta hitismeret fénye* önmagában is bepillantást nyújthat Isten lakásába. Keveseknek adatik meg azonban a kicsiszolt teológiai ismeret önmagát igazoló varázslata. A krédóink nem egy mondata bővült el már számtalan keresztényt: papot, szerzetest, világi hívőt — ám ez a fajta találkozás Istennel inkább az intellektuális érzékenyebbek kiváltsága marad. — Védőszentjüknek Aquinói Szent Tamást ajánljuk, bár ő, élete végét érezve, hatalmas életművét csak pelyvához hasonlította — talán ahhoz a megvilágosodáshoz képest, amellyel Isten különleges kegyelme halála előtt megajándékozta.

6. Nem tudunk eleget virrasztani Immanuel Kant híres meglátása fölött: „Két dolog tölti el lelkemet (...) tisztelettel és csodálattal (...): a csillagos ég felettem és az erkölcsi törvény bennem.” A felfedezett, tudományosan igazolható és *felmérhetetlen távolatot, rendet ígérő*, akár természettudományos, akár antropológiai vagy erkölcsi *igazság* még a nem hívő ember számára is biztos pont, ahonnan már rövid az út Isten otthona felé.

7. Fodor Ákos költő *Triptichonja* kívánczik a következő gondolatok elé. „Isten ábrázolhatatlan. / Minden Valamirevaló kép Istent ábrázolja. / A többi is.” Nem tudom, hogy a költő egyetért-e versének kibővített interpretációjával: a *művészet valamennyi ága* az ember természetes korlátain túlmutató valóságról (Valóságról) is hírt ad, akár szándékosan, akár minden szándék nélkül. Így is írhatnánk: (minden) ember ezzel az önmagát túlszárnyaló képességgel lesz teljes emberré — s ilyenkor elháríthatatlanul Isten otthonának előszobájába lép. Vagy éppen a szentélyének közepébe.

8. Olvassuk az Evangéliumot, s egyszer csak rábukkanunk egy különös mondatra — bár ebben a könyvben szinte minden mondat különös! — „*amit egynek a legkisebbek közül tettetek, nekem tettétek*”. A legkisebb: a gyermek, de minden rászoruló, nyomorult ember is, ám az a bűnös is, aki nem ismeri fel bűnösségét. — Boldog, aki megérti-megérzi Kalkuttai Teréz anya kapcsolatát a legnyomorultabbakkal: Krisztust ápolta mindegyikükben. És nem „*mintha csak*” Őt ápolta volna! Mert Isten otthona a legkisebbek vackának legnyomorultabb szegletében található.

9. Nem kell a misztika nagyjaihoz fordulni azért, hogy a *bennünk*, „*a lelkünk mélyén*” élő Isten lakóhelye felé elinduljunk. Ezt a metaforát már János evangélista is alkalmazza, Jézus szavait idézve: „Ha valaki szeret engem, megtartja szavamat, s Atyám is szeretni fogja őt, hozzá megyünk és lakóhelyet veszünk nála” (Jn 14,23). Ez a kijelentés súlyos tényre figyelmeztet: a hívő ember számára a legrövidebb út Istenhez önmaga belsején át vezet. Ám a „*belső*” is magyarázatra szorul: nem pusztán, s nem is elsősorban a pszichés belsőről van szó, hanem az ember egészének, személyiségének központjáról, teljességéről, ami nem más — ismét metaforikusan —, mint Isten képe és hasonlatossága. Mert ez nem úgy viszonylik Istenhez, mint a fénykép vagy festmény a modelljéhez. Isten nem választható el a „*képtől*”. Isten teljes valósága valamiképp ott „*van*” az emberi lét legrejtettebb mélyén. A bűnösén is. A hitetlenén is. Sőt — félre az álaláztatossággal — az olvasó lelkének mélyén is! — Csak a keresztényekében? Csak a kiválasztottakéban? Nem: Isten minden egykori, mostani és leendő ember lelkében jelen van, osztatlan teljességében. — Akinek az iránytűje ennek a pólusnak irányába mutat, az örömmel fogja forgatni — több más szerző mellett — Nagy Szent Teréz leírását a lélek Belső Várkastélyáról.

10. *Mások lelke* (személyiségének legbelsőbb pontja) is valóságos, teljes, de már nehezebben felfedezhető istenlakás. Ezt a jelenléte kivételes esetben, kivételes személyiségeknél érezhetjük meg, mint rejtőző, de önigazoló jelenlétét az isteni Valóságnak. „Ebben az emberben a békesség, a gyógyítás erői lakoznak!” — „Ez az ember csak szeretni képes!” — „Ez egy igaz ember!” — Ebben az értelemben mondta Nagy Szent Gergely pápa: „*a menny az igaznak lelke*”. — Bármennyire meglepő, az ilyen felfedezések mindennaposak, és az „*élő szentség*hordozók” még a gyarlóságaik ellenére is hitelesek. Például melyik anya vagy apa nem érezte — legalább egyszer —, hogy az újszülött, akit karjában tart, valami különös, „*távoli Úrnak*” a jelenlétét bizonyítja? Vagy azok, akik a hit mai nagy tanúival, például XXIII. János pápával vagy Roger Schütz-cel — akár személyesen, akár közvetve — találkoztak, nem érezték-e nagy bizonyossággal, hogy itt Másvalakivel is találkoztak? S hadd merészeljünk egy meglepő hipotézis felállítani: valamennyien, akik ezeket a sorokat olvassák — vagy

nem olvassák ugyan, de a szeretet legkisebb magjával be vannak oltva — többé-kevésbé rendelkeznek ilyen kisugárással — csak egyfajta szerető érzékenység kell ennek megérzéséhez.

11. Aligha tévedünk, ha a *keresztény közösségeket* az Isten itt-lakásának legkiemeltebb „helyeként” idézzük — feltéve, ha követjük Jézus parancsát: „...szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket. Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért” (Jn 15,12–13). Ez a közösségi jelleg az eucharisztikus lakomán valósul meg a legteljesebb formában, de hitelessége a közösség mindennapjaiban rejtőzik, hiszen ott válik életté. Ahol ilyen légkör, akár csírázó formában már megjelent, az mágnesként vonzza a hívőket, hitetleneket egyaránt, öngazoló istentapasztalatot közvetítve. Sőt, a kívülállók számára a kölcsönös, vagy akár a viszonzatlan szeretet tapasztalható jelei jelzik az első biztos kikötőt a krisztushit öblén. Ám a templomi közösség is csak akkor válik méltóvá a „christophorus” (krisztushordozó) névre, ha az ott lévők a személyes kapcsolatok sokszoros hálójával kötődnek egymáshoz, a legkülönbözőbb mindennapos helyzetekben.

12. Gondolatmenetünk vége felé járunk, bár — bizonyos szempontból — első helyre kíváncsoznak a *mindennapok szürkébe vesző eseményei*, mint indokolatlanul mellőzött, s éppen ezért itt sürgető módon hangsúlyozott „locus theologicus”-ok. Isten otthona (a mennyország) számtalan emberi környezetbe, szituációba is beágyazódhat, legyen az ünnepnap vagy hétköznap; család, baráti kör, egyházi közösség, civil vagy politikai szerveződés; legyen az a hűséggel végzett köteleltségjelzés, robot vagy kreatív erőfeszítés, imádság, munka, pihenés vagy szórakozás; önmagunk építése vagy másokért végzett áldozatos tevékenység; a csodálkozás, a gyönyörködés, a játék, az életöröm eufórikus pillanata, fizikai, tudományos, szervező vagy művészi alkotás. — A kenyér megtörése, egy gyönyörű virágos rét, az újszülött első felsírása, szeretteink agóniája, a szerelmesek egymásra találása... Talán ezek esnének messze Isten potenciális lakáshelyeitől? Meggyőződésünk és tapasztalatunk pontosan az ellenkező: Istent vendégül látni, neki otthont készíteni az emberi életnek ezekben a „mikro-környezeteiben” is lehet és kell. A még ma is elterjedt keresztény szemléletünk ezeket a „világi dolgokat” gyakran másodrendűeknek tekinti üdvösségünk szempontjából, vagy legföljebb olyan sportpályának, ahol „gyakorolhatjuk erényeinket”. Isten azonban másként értékeli ezeket, mint mi; éppenséggel nem „felülről”, hanem „belülről” közelít, atomjaink méretétől kezdve a bonyolultabb, de mindennapi méretekig. Itt lehet őt tetten érni, ahogy azt József Attila leírta: „Hogyha golyóznak a gyerekek, / az isten köztük ott ténfereg. / Ő sohase gondol magára, / de nagyon ügyel a világra. / A lányokat ő csinósítja, / friss széllel arcuk pirosítja... / Most már tudom őt mindenképpen, / minden dologban tetten értem. (...) tetten értem az

én szívemben" (Isten című vers). Tehát *nincsen „profán” világ*, legfeljebb az absztrakció szintjén. Mert „Az Ige Testté lett és miköztünk lakozott”. Mindenre, ami test, a Test fénye vetül. Minden Istenről hoz üzenetet — még a bűn, a rossz, a halál is, a jelenlét hiányára figyelmeztetően. Minden, ami világunkban történik, minden, ami létezik Jézus harminchárom éve óta — vagy történt, létezett azelőtt! — értelmetlen marad a testté vált Ige, mint értelmezési horizont figyelembevétel nélkül. *Isten otthona tehát minden*, amit valaminek, vagy „akárminek” nevezhetünk. Csak nyitott szív és ész kell az észrevételéhez — ami már önmagában is a beköltöző Isten kegyelmének jele. Teilhard de Chardin pedig az anyagi világ legelemibb részeiben is felfedezni véli a teremtés Krisztus felé törő dinamizmusának forrását. — Aki Pilinszky János költészetét ismeri, az a verseiben ráismer ezekre a gondolatokra!

13. Építhet-e Isten magának otthona a *politikai-közéleti aktualitások zavaros színterén*? — Az igenlő sejtést hadd illusztráljuk csak egyetlen vonatkozásban, a „közbeszéd” területén.

Az Ige vált Testté. Az evangélista beszélhetett volna a Testté vált Hatalomról, Jóságról, Szeretetről, Igazságosságról... de ő az Igét nevezte meg. A kimondott szót. A beszédet. A beszélgetést! Ezért Isten otthonainak összetéveszthetetlen jele a *tiszta kommunikáció betlehemi csillaga*. Mert Isten a tulajdonító kommunikációt szereti, ahol a résztvevők a megértett igazságot a többi résztvevőnek is — és nem kizárólag maguknak tulajdonítják. Ahol a másik beszéde mögött a hallgatók akkor is felismerik az ő istenképi méltóságát, ha nem értenek vele egyet, netán tévesnek, hazugnak tekintik azt; ahol a „figyeljetek, mert én beszélek” önzését legyőzi a „figyelek, mert ő beszél” alázatának ereje, *akkor Isten ebben a közegben hazatalált*. — Sok embertársunk, még baráti társaságban is csak monologizál; s mi, keresztények sem dicsekedhetünk azzal, hogy következetesen keressük, érezzük a másik szavai mögött annak beszélő szívét! Igaz: ilyenkor gyanús, hogy meg a sajátunkét sem értjük!

14. De hol maradt a tiszta áldozatból fakadó szenvedés, melyből sok kiváló mártír és hitvalló szerint Isten legszentebb otthona épülhet? Hol maradt a misztikus szentjeink élménye a Semmiről, a Sötét Éjszakáról, melybe az Otthon küszöbét átlépve zuhantak? S mi rejlik abban a csendben, melyben — imádság idején, vagy azon kívül, mindegy — „átölel az Isten”? S mintha kerülnének a szeretet útjának lakásait is, pedig Isten a Szeretet! Miért hallgattunk a teremtés természeti szépségeiről, amivel Isten csak bennünket, az Ő hasonlóságára teremtett létezőket ajándékozott meg? — Ám ezek az otthonok egy másik dimenzióban rejlenek; olyanban, melyről beszélni inkább csak hallgatással szabad.